

doi <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2022.26.1>

УДК 371.3::821.163.41

821.163.41.09 Игњатовић, Ј.

Рад примљен: 25. 8. 2022.

Рад прихваћен: 19. 9. 2022.

Оригиналан научни рад

ВЕЧИТИ ЖИВОТ ВЕЧИТОГ МЛАДОЖЕЊЕ
У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ
(ПОВОДОМ 200-ГОДИШЊИЦЕ
ОД РОЂЕЊА ЈАКОВА ИГЊАТОВИЋА)

Уз преглед најбитнијих биобиблиографских одредница писца Јакова Игњатовића, а у част 200-годишњице од пишевог рођења, у овом раду се истиче и разматра пишев роман Вечити младожења који је, више од пола века (са краткотрајним паузама) заступљен у лектури српских средњошколаца. Показују се величина и квалитет поменутог романа, његова вишеслојност која се отвара пред различитим генерацијама различито, а у складу са постављеним читалачким изазовима и наставним интерпретацијама.

Период од две стотине година сасвим је довољан да подаци који су остали забележени у различитим записима о животу писца Јакова Игњатовића, рођеног 1822. године у Сентандреји, добију примесе романсиране биографије. Сентандреја, град у Мађарској, био је једно од најсевернијих насеља Срба у Аустроугарској. Познат још из XII века по свом заштитнику Светом Андреји, започео је нови живот после Велике Сеобе Срба 1690. године, под вођством Арсенија III Чарнојевића. Поставши модерно трговачко насеље, врхунац свог развоја доживљава у XVIII веку. Од почетка XIX века, због промењених околности, друштвени и културни живот Срба у Сентандреји почиње да јењава, а некада богате трговачке породице постају све сиромашније. Оваквој судбини Сентандреје допринео је и млади нараштај „који већ у трећем колену градског живота више није хтео

да ради, него само да ужива у наслеђеном богатству”¹. Баш у то време Сентандреја је дао свог највећег и једног од највећих српских књижевника, Јакова Игњатовића.

Отуд и с ове стране бележимо дивљење Јакову Игњатовићу Јаши, сирочету од раног детињства, школованом опортунисти који је због сукоба са професорима напустио универзитет и отишао у хусаре (био је припадник лаке коњице, а назив *хусари* потиче из Србије 14. века). Завршио је правне науке (уписао их у Пешти, а окончао у Кечкемету) и до револуционарне 1848, када се обрео на страни Мађара против Беча, бавио се адвокатуром. Вративши се у Београд, после мађарске капитулације, Игњатовић се издржавао од новинарског посла, а према неким непровереним записима, извесно време је био и официр-легионар у француској колонијалној војсци у Алжиру. Од 1854. забележено је његово видно учешће у јавном животу војвођанских Срба. Придруживши се Народној странци Светозара Милетића, заслужио је и посланичко место, за шта је двапут биран. Пратећи Милетића, који је 1861. постао градоначелник Новог Сада, Игњатовић је радио као велики бележник (у време кад је Јован Јовановић Змај заузимао место варошког подбележника).

Јаков Игњатовић је уређивао и различите листове, недељнике и друга гласила. У Београду је био коуредник „Српских новина”, потом уредник „Летописа Матице српске”, па је са Ђорђем Рајковићем уређивао „Путник: лист за умну и душевну забаву”, а затим „Темишварски гласник”, па „Недељни лист” у Новом Саду, у којем објављује већи део својих *Мемоара*. Као уредник „Српског летописа” објавио је неколико програмских чланака: *Поглед на књижевство, Српско списатељство, О индиферентизму српске учене класе према књижевности...*, где је изнео свој поглед на српску књижевност².

Игњатовић се у својим критичким чланцима испољио као борац против класицистичких тенденција и немачког утицаја на српску књижевност. Тежио је националној, оригиналној и животној литератури која осликава прошлост и садашњост српског народа и разматра социјалну проблематику. Одушевљен идејама Доситеја Обрадовића и Вука Караџића, Игњатовић се почетком свог књижевног рада бавио историјским романима и приповеткама, али они нису досегли висок естетски ниво. Тек у романима *Васа Репект* и *Вечити младожења*, открива се велики таленат овог писца. Пишући о моралној и социјалној кризи у српском друштву, мајсторски описујући процес пропадања грађанског сталежа (пре свега, трговачког реда), Игњатовић показује да је прави предмет његовог литерарног разматрања стварни живот.

¹ А. Јовановић, *Читанка с књижевнотеоријским појмовима за II разред гимназије и средњих школа*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2005, 20.

² Видети: Ј. Деретић, *Историја књижевности за II разред средње школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1988, 136.

Наравно да у настави нећемо занемарити и читав низ других Игњатовићевих дела (пре свега романе *Милан Наранџић* и *Трпен спасен*) и плејаду разноврсних ликова и њихових авантура. Према Јовану Скерлићу, „социјална панорама Игњатовићевих ликова једна је од највећих у српској књижевности”³.

Вечити младожења је по оштем утиску и суду историчара српске књижевности најбољи роман Јакова Игњатовића и дело које многи проучаваоци књижевности сматрају првим српским романом епохе реализма. Изнова млади читаоци овог дела, су већ деценијама у могућности да се упознају са почетним донетима српског реалистичког романа, да увиђају његову естетку вредност у односу на романе развијеног реализма из европске књижевности и упознају се са сложеним процесима развоја жанрова у историјским токовима књижевности. Како је за многе генерације читалаца Игњатовићев роман био омиљено штиво, тако је и данас, с тим што се донекле изменио однос према ономе што се у роману открива као „први слој”. Томе су допринели и различити избори одломака из *Вечитог младожење*, уношени у читанке као најзанимљивији сегменти дела, који ученике треба да мотивишу на читање романа у целости. Привлачна снага овог романа о породици, о стицању богатства, путовању, пријатељству, љубави, искушењима, генерацијском сукобу, о браку и праву човека да оствари индивидуалну срећу, некада је претежно почивала на тумачењу супротности међу генерацијама. У *Историји књижевности* Јована Деретића ученици су читали: „очеви су снажни и одважни људи који радом и самоодрицањем стичу имања и породични углед, а синови нерадници, слабићи, помодари, без воље, животне енергије и смисла за посао или фантасте и маштари без чула за реално и могуће, који расипају снагу у ништа”⁴.

Иако је *Вечити младожења* у српским средњим школама још од седамдесетих година прошлог века, тек су од 1991. године читанке Љиљане Николић и Босиљке Милић, рађене према реформисаним правилницима о плану и програму наставе и учења за гимназије, уз одломке из поменутог романа доносиле пратеће материјале, као и избор из секундарне литературе⁵. Овакав приступ ауторки уџбеничком материјалу ученицима је омогућио шири поглед на стваралаштво Јакова Игњатовића.

³ Ј. Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Београд, стр. 282/283. Библиотека Антологија, Учитељски факултет online. [Преузето 10.07.2022.]

⁴ Ј. Деретић, *Историја књижевности за II разред средње школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1988, 138.

⁵ Међу препорученом литературом налазиле су се следеће књиге, које и данас препоручујемо заинтересованим читаоцима: Ж. Бошков, *Сентандреја и њен сликар*, Предговор Ј. Игњатовић, Нови Сад, 1959; Д. Вученов, *Јаков Игњатовић и модел српског романа*. У: Трагом епохе реализма, Крушевац, 1981; Д. Живковић, *Два романа Јакова Игњатовића: Вечити младожења и Васа Решект*. У: Европски оквири књижевности, књига 2, Београд, 1994; М. Савковић, *Трагом Балзака у романима Јакова Игњатовића*, Београд, 1952; Ј. Скерлић, *Јаков Игњатовић*, Београд, 1904.

Студија Љубише Јеремића: *Вечити младожења* – трагика пролазности, унела је, поред поменутог, у средњошколску интерпретацију још два наглашена питања: психолошку анализу Шамике Кирића и начин образовања наративног тона и становишта приповедања у роману. У даљем тексту покушаћемо да образложимо зашто је у настави српске књижевности роман *Вечити младожења* и даље врхунско дело канонског типа. Следе подстицаји, наведени у *Читанци за други разред гимназије*⁶, који могу послужити и ученицима и наставницима за заснивање интерпретације овог дела, после којих ћемо указати и на додатне могућности тумачења Игњатовићевог романа.

1. Представи односе ликова из породице Софронија Кирића са којима се упознајеш у првим редовима из одломка. – Каква је судбина женске деце? – Који члан породице је „црна овца”? – Какву пажњу мајка и отац поклањају Шамики? – Зашто је у њему сва нада породице? – Због чега се браку потомака поклања посебна пажња?
2. Протумачи последице Софронијеве одлуке да Шамику пошаље на студије права. – Опиши Шамикин живот у Кошицама. – Зашто је он, иако лошији студент, постао популаран? – Окараактериши Шамикин лик; протумачи директну и индиректну карактеризацију у његовом приказивању. – Објасни улогу сликовитог приказивања Шамикиног одела. – Зашто Шамика хоће, али не може да се ожени? – Какав је живот који њега привлачи? – Примети и на конкретним садржајима протумачи како се Шамикин живот из студијских дана продужава и кад се врати у родитељски дом. – Због чега његове титуле много значе родитељима, посебно Софри, а врло мало самом Шамики?
3. Какве последице има Сокина смрт за породицу? – Којим је реченицама и стилским средствима приповедач приказао тугу деце, посебно Шамике? – Због чега се у таквим околностима Софра одлучује да разговара са Шамиком? – Који повод разговора откриваш у његовим гледиштима које саопштава сину? – Због чега је Софра дарожљив кад испраћа Шамику у Италију? – Поред љубави, шта он још исказује?
4. Пажљиво, још једном, прочитај следећи одломак из романа, па се спреми да надаље о њему дискутујеш:

„Дакле, фалила је њему мушка црта што се никад ожени не може. Иде за женидбом, а не може. Остаће женидбе Танталус: женске ваздан око њега, али кад хоће да прихвати, свака измакне. Са Шамиком разговарале се женске не као са мушким, но као са женским, а ипак је Шамика леп човек, и што се форме тиче нема замерке. И мушкима

⁶ Видети: Љ. Бајић, З. Мркаљ, М. Павловић, *Читанка за други разред гимназије*, Београд: Klett, 2020, 265–266.

служи као журнал: како Шамика какву хаљину начини, то његови другови одмах по његовом кроју наручују. Никад се неће са каквом женском успоречити, и увек ће о свакој лепо казати, модерни *Frauenlob*. И ко би рекао да ће такав човек отпасти од тако мушког значаја као што је господар Софра!”⁷

5. Због чега је Шамика „Ганталус женидбе?” – Издвој делове у којима приповедач коментарише његов однос према девојкама и браку? – Протумачи симболику метафоре цвећа. – Које одлике романтичарског јунака примећујеш у његовом лику? – Како приповедач тумачи Шамикин однос према браку? – Објасни улогу васпитања и околности у формирању Шамикиног карактера. – Испитај смисао запажања да Шамики недостаје „мушка црта”?

Данас се у настави, са ученицима који су посебно заинтересовани за књижевност, у контексту интерпретације романа *Вечити младожења*, бави и појмом хронотопа.

Хронотоп пута ученици ће непосредно упознати и у садржају романа *Вечити младожења* Јакова Игњатовића. Путовање Софронија Кирића у Краков са Чамчом и Кречаром изводи јунаке романа на пут који ће бити извор занимљивих дешавања, али ће у битној мери условити судбину Софронијеве породице, посебно ликова његових синова Пере и Шамике. Посебним задацима за истраживачко читање мотивисаћемо ученике да у роману запазе и детаљније протумаче хронотоп пута.

1. Детаљније проучите хронотоп пута у *Вечитом младожењи*. – Прикажите кроз какве су узбудљиве догађаје пролазили Софроније, Чамча и Кречар. – Објасните како се у приказаним дешавањима испољавају карактери ликова. – На који начин је Софра објашњавао пријатељима своју издржљивост и снажљивост? – У којим се поступцима огледа Чамчина мудрост? – Када пријатељско пожртвовање на путу снажно долази до изражаја? – Које је особине Софра испољио кад су путнички караван напали лопови и разбојници? – Зашто је спреман да без компромиса и одлучно одбрани себе, иметак и пријатеље? – Заузмите ставове према Софриним поступцима. – Поредите их са Чамчиним и Кречаревим. – Припремите се да говорите о својим закључцима.
2. Какве крајеве и које људе сусрећу Софра, Чамча и Кречар на путовању? – Откријте чиме су условљена њихова гледишта на туђину, друге људе и обичаје. – Зашто се у туђем свету и у новим околностима трговања успешно сналазе? – Какве почасте су им биле указане у туђини? – Због чега?

⁷ Ј. Игњатовић, *Вечити младожења*, Београд: Просвета, 2005, стр. 90.

3. Посматрајте и тумачите хронотоп пута у контексту романа. – Сагледајте какве последице Софрин пут има на судбину његове породице. – Анализирајте однос Кирићевих према просторима куће, дућана и механе док је Софра на путу. – Какве наговештаје о судбини породице уочавате у животу Кирићевих током Софриног путовања?
4. Посебну пажњу посветите ликовима синова Пере и Шамике за време очевог одсуства. – Конкретним примерима из романа процените и тумачите да ли је Софронијево путовање донело породици више штете него користи. – Аргументовано прикажите своја гледишта. – Због чега добра трговина у Пољској није успела да ојача и усрећи Кирићеву породицу? – Тумачите одсуство фигуре оца из живота породице, а посебно из перспективе ликових синова. – Зашто је отац немоћан да позитивно утиче на наследнике? – Посредством овог тумачења уочите утицаје психолошких, карактерних и социјалних чинилаца на гашење породице Кирића. – Припремите се да о њима говорите.

Хронотопу пута у *Вечитом младожењи* дато је истакнуто место композиционим решењем којим се овај фабуларни ток локализује у средиште дела, као и обимом садржаја који му је посвећен (четири поглавља романа). Пошто је економски стабилизовао породицу, због трговачких амбиција, жеље да економски обезбеди наследнике и на наговор пријатеља, највише Чамче, Софроније је одлучио да крене на пут у далеку Пољску и да тргује платном.

Путовање Софре, Чамче и Кречара испуњено је бројним узбудљивим догађајима који доприносе да се овај део романа доживи и као авантуристички, занимљив и читалачки привлачан садржај. За судбине тројице јунака читаоци страхују јер су у непознатој земљи, изложени су опасностима од напада лопова и друмских разбојника чије су потенцијалне жртве, јер су странци и трговци. Напад разбојника доживљавају већ на почетку пута. Најспремније на изазове реагује Софроније. Он не преза од тога да оружјем одбрани иметак који је понео на пут и тиме показује да је у борби за социјалну сигурност спреман да учини све. Софроније ће констатовати да је издржљив и физички снажан, за шта га је оспособио кожарски занат којим се у раној младости бавио, те да је и голим рукама, подједнако као и пушком, спреман да сачува и брани оно што је муком стекао. Чамча, а посебно Кречар, нису на пут кренули са великим трговачким амбицијама, нити су у робу и шпекулације уложили колико Софра, па су њихови механизми одбране од нападача слабији. Чамча ће се, на пример, приликом напада лопова подвући под кревет и окуражиће се да узме пушку у руке тек пошто Софра успе да савлада неколико разбојника. Пријатељство ће допринети да на путу прођу добро и остваре планиране циљеве. Исказаће узајамну пожртвованост и брижност, умеће да се међусобно охрабре и

развеселе када их обузму сета и туга за домом и породицом. Болест Кречара и Софре је непланирано продужила боравак на путу, али нико од сапутника не помишља да се сâм врати, већ верно остају један уз другог до излечења. У свим дешавањима на путу Софра, Чамча и Кречар испољавају ведрину, разборитост, сналажљивост, пријатељско поверење и оданост, али ће се њихови карактери обогатити и новим особинама. На путу ће Чамча исказати промућурност и сналажљивост. Писма породицама није намерно слао да их не би забрињавао разлозима кашњења. Софра непосредно доказује да је спреман на оштар обрачун са сваким ко се приближи његовом иметку или угрожава његове пријатеље, а Кречар се испољава као стрпљив саветник, оптимистичан и пажљив пријатељ без кога су животни планови тешко оствариви.

У туђини се Софра, Чамча и Кречар излажу опасностима, али сусрећу се и са људском пажњом и захвалношћу. Крчмар кога су спасили од напада разбојника осликао је зидове механе њиховим ликовима; позвани су и на вечеру код племића, а уверили су се и у достижност правде и брзину извршења казне јер су лопови похватани и кажњени најстрожом казном. Занимљиво је запажање да на сапутнике туђина и људи не остављају посебне утиске, нити су предмет њихових доживљаја које вербализују. Њихова пажња усмерена је на практичне циљеве путовања, што указује да је успешна трговина заједничка свим поднебљима. Способни и социјално поуздани трговци успевају свуда, што је потврдио и Софронијев успешан поход у Пољску.

Тумачећи хронотоп пута у контексту романа ученици ће га доводити у везу са фабулом, ликовима и естетским порукама, па ће увидети и његов уметнички значај. Софрино путовање јесте донело економску корист, али је неповратно пореметило породичну стабилност. Деца и Сока су искорачили из својих примарних улога и неповратно ступили у односе који ће осујетити опстанак дома. У одсуству оца Пера се отргао од куће и окренуо ка механи, коцки и пићу. Перино понашање делимично је мотивисано и биолошки јер се саопштава да је мајчин покојни отац Угљеша био склон картању и суђењима поводом наследства, на шта је потрошио цео иметак. Сока нема ауторитет којим би могла да усмерава Перино понашање, а такође не поседује жељу ни вештину да води дућан из кога је потекао породичан иметак. Њене ћерке расту у лепе девојке, али мајка одлучује да их не удаје за бакалине или механције, већ за њих тражи „штогод више”. Тежња ка искораку из социјалне групе осујетиће девојке, директно или индиректно, да остваре квалитетан брак. Током троипогодишњег Софриног одсуства Шамика одраста, полази у школу, окружен је пажњом мајке и сестара, што га отуђује од оца. Њих двојица ће тежити да се споразумеју, али се до краја живота никада неће разумети. Овакав однос између Софре и Шамике још више ће појачати Шамикино школовање. Образовање и

начин живота који је упознао и заволео, Шамику су отуђиле и од оца, али и од улоге наследника Софриног иметка, што је приказано као главни узрок гашења породичне лозе Кирићевих.

Интензитет утицаја поетског простора на збивања у романима је различит, али се просторне одреднице доследно појављују и доживљавају као позадински фон садржаја који учествује у конституисању и доживљавању света дела⁸. Истакнуто значење у фабули романа остварују поетски простори природе и насељених места (села, варошица, градова) који обликавају међусобне односе ликова, сугеришу њихова гледишта и ставове, дочаравају духовна и психолошка расположења.⁹

Приликом наставне обраде романа важно место заузима и тумачење поетског времена. Ученици се интерпретирањем категорије времена у роману уводе у свет дела, навикавају се да радњу, догађаје и ликове локализују у одговарајуће временске оквире и тумаче њихову естетску

⁸ Категорију поетског простора нараторологи доводе у везу са *наративним световима*. Поједини радови из области нараторологије баве се теоријом могућих светова као потенцијалних простора у којима је формиран свет дела. (Видети: Lj. Doložel, *Poetike zapada: poglavlja iz istraživačke tradicije* [Prevela Radmila Popović], Sarajevo: Svjetlost, 1991. Такође видети и: Lj. Doložel, *Heterokosmika. Fikcija i mogući svetovi* [Prevela Snežana Kalinić], Beograd, Službeni glasnik, 2008.) Могући светови настају као резултат пишчевог стваралачког рада, а усвајају се читањем и активном чулном фантазијом. Категорија простора је сагледана у контексту природе приче и наративног дискурса. Разликују се свет приче, свет у коме долази до нарације и свет у коме се комбинују свет приче и свет нарације, а што се истиче као једно од водећих обележја савремене, односно постмодерне нарације (уп: P. H. Abot, *Uvod u teoriju proze* [Prevela Milena Vladić], Beograd: Službeni glasnik, 2009, 268–269).

Умберто Еко испитивао је могуће светове као продукте текстуалности, те закључио да је њихово постојање изван сфере текстуалног немогуће, односно да су наративни светови искључиви продукти тумачења. Еко истиче да се наративни светови формирају у ослонцу на стварне светове, али да нису ни тако исцрпни ни тако потпуни као стварни светови. Зато је наративне светове Еко именовао *малим световима*, насупротив *максималним световима* стварности. Између наратора и узорног читаоца ствара се извесан уговор јер приповедач читаоце позива на сарадњу приликом чулног актуелизовања света дела пошто је једино под тим условима омогућено читалачко уживљавање и уживање у причи. Еко закључује: „Uzorni Čitalac ne treba da sebi predstavi sva mesta i osobe koji se rominju u romanu. Dovoljno je da *kobajagi veruje da ih poznaje*. Od Uzornog Čitaoca se ne traži samo da ispolji grdnu elastičnost i površnost, od njega se traži i da ima poprilično *dobru volju*”. (В: E. Umberto, *Granice tumačenja* [Prevela Milana Piletić], Beograd: Paideia, 2001, 192–210).

⁹ Честа промена поетских простора динамизује садржај дела и карактеристична је за поједине типове романа, какви су, рецимо, авантуристички или пустоловни роман. Поетски простори могу бити формиран потпуно независно од прототипског света, остварени маштом аутора.

улогу. Мотивисаним да категорију времена у романима проучавају на стваралачки и истраживачки начин, ученицима је омогућено да поуздано прате сложену фабулу, да временску категорију у делу повезују са другим структурним чиниоцима, попут композиције, ликова, облика казивања, да доживљајно, фантазијски и рационално проничу у свет дела. За наставне приступе проучавању категорије времена у роману нарочито су функционална наратолошка методолошка гледишта. Наратологија расветљава механизме, условности и чиниоце који свет конкретног дела чине специфичним и оригиналним.¹⁰

Време нарације одређује тон и атмосферу дела, односно утиче на посебности приповедачког односа према приказиваним садржајима. Приповедач Игњатовићевог романа *Вечити младожења* нарацију остварује ретроспективно, истичући да приказује догађаје од којих је прошло шездесет пет година. Богатство које је Софроније Кирић стекао захваљујући девалвираној вредности новца после Наполеонових ратова приказује се наглашено ироничним ставом као резултат промишљеног шпекулантског потеза. Софронијеви животни приоритети су доведени у везу са временом у коме је живео, па се тако истичу стицање социјалне сигурности и друштвеног статуса посредством новца и брака, односно породице. Приповедач сугерише да очеви егзистенцијални приоритети нису истоветни са гледиштима и циљевима његове деце, посебно не синова који одрастају, сазревају и живе у другачијим друштвеним и економским приликама. Између Софронија и његових синова успоставља се паралелизам чијим тумачењем се доспева до важних значењских окосница дела. Стицање богатства и економска стабилност предуслов су остварења брака и одржања породице. Они који прихвате ову условност успевају да формирају породицу. Емотивност и љубав нису у темељу брачне заједнице. Вереништво засновано на љубави се крије, прећуткује и раскида. Економски стабилним просцима се излази у сусрет, иако се због неостварених љубави често пада у болест, депресију, а није редак ни смртни исход. Сока се удаје за Софронија јер је у Кирићевом богатству њена мајка видела сигурност. Појединци који нису спремни да се одрекну љубави, да борбено и одрешито шпекулишу, зарађују и позиционирају се у одговарајући сталеж, остају без породице и осуђени су на самотништво и смрт. У времену када

¹⁰ На резултатима Бахтинових истраживања утемељена су и развијена наратолошка гледишта на категорије простора и времена у романима. Наратолози простор и време сматрају за водеће конституенте наратива посредством којих се формирају наративни светови. Зато су категорије простора, а посебно времена, темељни и неизоставни предмет целовитих и квалитетних анализа. Тумачење времена у наратологији односи се на организацију саопштавања садржаја наратива и подразумева проучавање редоследа, дужине и учесталости приказаних дешавања. (В: В. Mieke, *Narratology: introduction to the theory of narrative*, Toronto: University of Toronto Press Incorporated, 1997, 208–217).

Шамика треба да оствари брак, социјално богатство, родитељски савети, друштвени статус и образовање му не помажу. Пера и Шамика представници су новог нараштаја који ступа у живот у сложенијим околностима од оних у којима су се налазили њихови родитељи. Софроније лако преболи губитак прве супруге, упоран је у другој просидби и успе да формира породицу. Он је практичан, а понашања и гледишта његових синова су у сфери занесењаштва и емоција. Неразумевање оптерећује однос Софронија са синовима јер он, практичан и непосредан, не успева да схвати Перину непослушност, нити Шамикину потребу за браком из љубави. Приповедач често иронично коментарише неумешност и збуњеност његових синова који не прихватају очеве савете јер животне одлуке и изборе утемељују у личним хтењима и на интимним потребама, а не у практичним и промишљеним потезима.

Приликом наставне обраде Игњатовићевог романа добро је истраживачким задацима, а потом и током рада на часу, подстицати ученике да уочавају и разликују наративно време од времена нарације, те да помоћу одговарајућих радних подстицаја запажају приповедачева гледишта, посредством којих ће откривати узроке генерацијског јаза који дејствује на судбину водећих ликова Игњатовићевог романа.

Поетичка начела карактеристична за романе одређених епоха, стилских праваца и стилских формација се такође доводе у везу са садржајима монолога и дијалога. У монолозима лика Софронија Кирића из Игњатовићевог романа *Вечити младожења* расветљавају се стваралачка методологија реалистичког стила, посебности главних ликова у делу и значењски слојеви романа. Приповедач Софрине карактеристичне монологе најављује као „слабу страну” лика. Софра је најрадије и најисцрпније казивао о својој женидби и о томе како се обогатио. У Софриним животним гледиштима брак и богатство доводе се у непосредну везу, што је једно од битнијих изворишта литерарних проблема у делу. Приметиће се детаљи којима Софра богати монологе, уз које се казивачева гледишта шире, интегришући у себе дијалоге других ликова који су учествовали у дешавањима, њихове реакције и ставове. У Софриним монолозима о женидби и богаћењу ствара се реалистичка илузија говора јунака која се по садржају и начину представљања приближава природи приповедачевог казивања, готово до изједначења са њим. На истраживачко тумачење Софриних монолога ученици се подстичу посредством следећих радних налога:

– Запазите и издвојте монологе Софронија Кирића у роману *Вечити младожења*. – О чему Софра говори најрадије и често? – Који се тематски садржаји обједињују у његовим монолозима? – Објасните због чега Софра женидбу и богаћење доводи у непосредну везу? – Зашто се управо женидбом потврђује богатство? – Илуструјте своја гледишта тако што ћете

испричати на који начин је Софра успео да победи супарнике и ожени се Соком.

– У којим садржајима из Софриног монолога примећујете ширење казивачевих гледишта? – Зашто се Софрин монолог приближава садржајима и начину казивања који су карактеристични за приповедача романа? – Какву приповедну илузију овим поступком аутор ствара? – Препознајте и тумачите у Софриним монолозима стваралачке поступке карактеристичне за епоху реализма.

Тумачењем природе и посебности ликова, односно стваралачких поступака којима су они остварени могу се расветљавати и својства стилских раздобља¹¹.

Тематика брака као водећи наративни садржај Игњатовићевог романа *Вечити младожења* уприличује читаоцима сусрет са богатим светом идеја о браку и породици¹². Софроније се у делу приказује као радоначелник породице која се утемељује у економском богатству, те се брак приказује и доживљава као исход умешне трговачке шпекулације. Захваљујући Софронијевој етаблираности у друштвено богат грађански слој, савладавају се лако препреке на путу ка остварењу брака. Шаикине покушаје да се ожени осујећују верски, биолошки, статусни, па и образовни чиниоци. У садржају романа фабула се усмерава ка Шаикином лику и његовој судбини јер се ликови друге деце из породице постављају у други план. Удаја женских ликова приказује као чин одсуства из живота матичне породице, па чак и отуђења од ње. На пример, брак Софронијево кћери приказује се врло површно, на нивоу наративне информативности. Ленка ступајући у брак напушта породицу, па се у роману не актуелизује проблематика њеног брачног и породичног живота. Парница коју је повела против оца поводом наследства учинила је да се Софроније изравнао са њом, али ју је, као и Перу, одбацио од себе. Ни лик сина Пере не повезује се непосредно са мотивом брака. Пошто је од породице економски одвојен, Пера се не сматра њеним наследником. Брак и формирање породице се, нарочито у другом делу романа, тематизују посредством Шаикиног лика. Софроније Шаикину женидбу не доводи у везу са биолошким, већ са

¹¹ Ова чињеница сведочи и о томе да је категорија књижевног лика у романима важан естетски чинилац посредством кога се манифестује конституисање, развијање и модификовање најистакнутијих стилских стваралачких образаца у историји романескног жанра, али и у историји књижевне уметности.

¹² То да садржај романа *Вечити младожења* фаворизује тематику брака читаоци спонтано доживљавају и разумевају посредством наслова дела у коме је остварено именовање не Шаикиног лика (што је карактеристично за поетику протореалистичког и посебно реалистичког романа), већ егзистенцијалог положаја у коме се он нашао. Наслов не најављује причу о Шаики Кирићу, него наративну обраду судбине човека који заувек остаје младожења.

економским опстанком породице. Гледишта Софре у разговорима са Кре-чаром и Чамчом, као и савети које непосредно упућује Шамики, увек прате коментари о томе да породично богатство посредством брака треба штитити и множити; увек му је на уму дућан којим је започео економско уздизање и сматра да ће његово затварање означити крај породице. Посредством тематике брака и породичног живота ученици се подстичу да на проблемски начин тумаче идејни свет романа *Вечити младожења*.

За комплекснији доживљај и разумевање Игњатовићевог дела, ученицима се указује и на студију *Вечити младожења – трагика пролазности*, Љубише Јеремића¹³, из које издвајамо следећи одломак:

„Мотив пролазности, старења и смрти, даје нов значај Игњатовићевој теми *вечитог младожење*, утолико уколико ове одреднице људског постојања изједначавају и поравњују све разлике и супротности. Пред смрт – пише Игњатовић – људи добијају *филозовско лице* и *човек један другом највећма наличи*. Али, овај меланхолични мотив у Игњатовићевом *Вечитом младожењи* у битној је вези с његовим основним трагичким виђењем, проистеклим из одређеног схватања националне историје. Поетски значај мотива пролазности у широј историјској тематизи, баш као што ју је Игњатовић схватао, можда је најбоље осетио Црњански, када пише у свом мемоарском роману *Код Хиперборејаца*: *Остари се брже кад се у животу нема среће, ни за себе, ни за народ коме се, по рођењу, припада.*”

Захваљујући дугом присуству романа *Вечити младожења* у школским програмима, Јаков Игњатовић је постао познат и новим генерацијама средњошколских читалаца. Овај писац широког опуса у прво време био је популаран по романтичарској прози, тј. по патриотско-историјским романима *Ђурађ Бранковић* и *Краљевска снаха*, као и по приповеткама *Крв за род* и *Манзор и Цемил*. У историју књижевности ушао је као зачетник друштвеног (социјалног) романа код Срба. Његови романи *Чудан свет*, *Васа Решпект*, *Стари и нови мајстори* сматрају се изузетно успешним литерарним остварењима, а радо прихваћен био је и његов роман *Тридесет година из живота Милана Наранџића*, у којем преовладавају авантуристички и хумористички елементи. Живот војвођанских Срба био је Игњатовићева непресушна тема. За разлику од Шамике Кирића, Игњатовић се женио неколико пута. Животној сапутници која га је неговала у последњим данима живота, болесног од туберкулозе, посветио је роман *Патница*.

Иако је током живота трпео бројне неправде, био називан мађарофилом и националним издајником, његова литерарна постигнућа ипак су

¹³ Видети: Љ. Николић, Б. Милић, *Лектура за ученике средњих школа 2*, Београд: ИП „Ваша књига”, 2007, 289–298.

била цењена. Године 1888. постао је члан Српске краљевске академије. Српској читаоници у Даљу завештао је своју приватну библиотеку, а сто година после његове смрти основана је *Задужбина Јакова Игњатовића* у Будимпешти. Отуд и ово школско подсећање, у спомен на даровитог писца и талентованог српског новинара који је кроз свој рад допринео конституисању српске националне идеологије.

Зона В. Мркаљ*

Филолошки факултет Универзитета у Београду
Катедра за српску књижевност
са јужнословенским књижевностима
Студентски трг 3
11000 Београд

Кључне речи: Јаков Игњатовић, јубилеј, *Вечити младожења*, настава књижевности, наставна интерпретација

Zona V. Mrkalj

THE EVERLASTING LIFE OF THE ETERNAL GROOM
IN THE TEACHING OF LITERATURE (ON THE OCCASION OF THE
200TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF JAKOV IGNJATOVIĆ)

Along with an overview of the most important biobibliographical determinants of the writer Jakov Ignjatović, and in honor of the 200th anniversary of the writer's birth, this paper highlights and discusses the writer's novel *The Eternal Groom*, which, for more than half a century (with short breaks), is represented in the reading of Serbian high school students. The size and quality of the mentioned novel is shown, its multi-layeredness that opens up to different generations differently, and in accordance with the set reading challenges and teaching interpretations.

---

* mrkalj@ikomline.net